

Pesach 2020

With thanks to Professor Steven Fine for the insights from the Mechilta and Yerushalmi, and Rabbi Shalom Carmy for introducing me to the Ibn Ezra quoted below, and Rabbi Hayyim Angel for the insight into Dayenu and the lead up to it, and Rabbi Kerner for the insight from Rav Soloveitchik.

MAGID:

The Four Sons:

When reading about the wise son, the classic question all ask is: he too uses the word “you”, so why is he any better than the wicked son?

Most answers invoke the importance of context in semantics, but the simplest and most likely answer is found in the Yerushalmi and Mechilta where the wise son indeed says “us” and not “you”.

Yerushalmi (and good versions of Mechilta) also use the more pejorative “tipesh” instead of “tam”

The Yerushalmi is noteworthy for another reason as well:

תני ר' חייא כנגד ארבעה בנים דיברה תורה בן חכם בן רשע בן טיפש בן שאינו יודע לשאול

בן חכם מהו אומר ([דברים ו](#)) מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אותנו אף אתה אומר לו ([שמות יג](#)) בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים

בן רשע מהו אומר ([שמות יב](#)) מה העבודה הזאת לכם מה הטורח הזה שאתם מטריחין עלינו בכל שנה ושנה מכיון שהוציא את עצמו מן הכלל אף אתה אומר לו (שם) בעבור זה עשה ה' לי עשה לאותו האיש לא עשה

אילו היה אותו האיש במצרים לא היה ראוי להגאל משם לעולם

טיפש מה אומר (שם) מה זאת אף את למדו הלכות הפסח שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן שלא יהא עומד מחבורה זו ונכנס לחבורה אחרת

בן שאינו יודע לשאול את פתח לו תחילה

To the Ben Tipesh, the foolish son, we assume he does not know the basic laws of the day and are required to teach him the basics like “Ein Maftirin Achar Hapesach Afikomen”. We presume the wise sons already knows these basics, so we teach him the greater theme of the holiday.

This is the exact inverse of our Hagadah, where we presume the foolish son cannot grasp the minutia of Halacha, so we stick to broad themes, but when it comes to the Chacham, we teach him the complexities of the law.

It is fascinating that wisdom and foolishness can mean such different things.

Arami Oved Avi

The maggid portion of the hagadah contains the famous words:

צֵא וְלִמַּד מֶה בִּקֵּשׁ לְבֶן הָאֲרָמִי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ: שִׁפְרָעָה לֹא גָזַר אֱלֹהֵי עַל הַזְכָּרִים, וְלֶבֶן בִּקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶת־הַכֹּל. שֶׁנֶּאֱמָר: אֲרָמִי אָבִד אָבִי, וַיֵּרֶד מִצְרָיִם וַיִּגְר שָׁם בְּמִתֵּי מֶעָט, וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל, עָצוּם וָרַב

The Haggadah, in accordance with Onkelos (Devarim 26:5) and echoed in Sifre there as well, interprets this verse as a reference to Lavan trying to destroy Yaakov. Rashi understands this to be the plain meaning of the verse, and this is further supported by the cantillation marks.

ארמי אבד אבי. מִזְכִּיר חֲסִדֵי הַמָּקוֹם, אֲרָמִי אֶבֶד אָבִי — לָבֵן בִּקְשָׁה לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל כְּשֶׁרָדַף אַחֵר יַעֲקֹב, וּבְשִׁבִיל שְׁחָשֵׁב (לַעֲשׂוֹת חֶשֶׁב לֹא הַמָּקוֹם כְּאִלּוּ עָשָׂה, שְׁאֲמוֹת הָעוֹלָם חוֹשֵׁב לָהֶם הַקֶּב"ה מְחַשְּׁבָה כְּמַעֲשֵׂה (עִי' ספרי

וירד מצרימה. וְעוֹד אַחֲרֵיהֶם בָּאוּ עָלֵינוּ לְכַלּוֹתָנוּ, שְׁאֲחֵרִי זֹאת יָרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם:

There are 3 problems with the Haggadah's interpretation, and Rashi explicitly addresses 2 of them.

- 1) Lavan did not actually destroy Yaakov, but merely tried to.
- 2) The next clause, descending to Egypt, does not seem directly related
- 3) The word "Oved" does not seem to make sense. At the very least it should mean present tense

Rashi does not address this third issue, although it is addressed by others. But Ibn Ezra rejects this read entirely:

אובד אבי. מלת אובד מהפעלים שאינם יוצאים ואילו היה ארמי על לבן היה הכתוב אומר מאביד או מאבד ועוד מה טעם לאמר לבן בקש להאביד אבי וירד מצרימה ולבן לא סבב לרדת אל מצרים והקרוב שארמי הוא יעקב כאלו אמר הכ' כאשר היה אבי בארם היה אובד והטעם עני בלא ממון וכן תנו שכר לאובד והעד ישתה וישכח רישו והנה הוא ארמי אובד היה אבי והטעם כי לא ירשתי הארץ מאבי כי עני היה כאשר בא אל ארם גם גר היה במצרים והוא היה במתי מעט ואחר כן שב לגוי גדול ואתה ה' הוצאתנו מעבדות ותתן לנו ארץ טובה ואל יטעון טוען איך יקרא יעקב ארמי והנה כמוהו יתרא הישמעאלי והוא ישראלי כי כן כתוב:

Bothered by questions 2 and 3, Ibn Ezra reads this radically differently, where Oved is an adjective modifying Arami, which is Yaakov. The next clause thus flows very naturally, saying not only was Yaakov a ger in Aram, but also in Mitzrayim

Many later Mefarshim echoed both Rashi and Ibn Ezra (with some slight variation on whether Oved is a pauper or a nomad).

There is a third major understanding, the view of the Rashbam. He cryptically writes:

ארמי אובד אבי - אבי אברהם ארמי היה, אובד וגולה מארץ ארם. כדכתיב: לך לך מארצך. וכדכתיב ויהי כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי - לשון אובד ותועה אחד הם באדם הגולה, כדכתיב: תעיתי כשה אובד בקש עבדך. צאן אובדות היו עמי. רועיהם התעו, כלומר מארץ נכריה באו אבותינו לארץ הזאת ונתנה הקב"ה לנו.

Behold, I am 22 years old, and I never understood this Rashbam until today when Shadal explained it to me (prior I did not understand how descending to Egypt and becoming a nation could be understood if Arami was Avraham):

אבי: כולל כל האבות כאחד שהיו תועים מגוי אל גוי, והראשון בא מארם, וקרויבין לזה דברי רשב"ם.

To bring this full circle, my Rebbi Rabbi Carmy Shlita taught (I am in no position to evaluate the grammatical elements of this) that in Arabic there is an additional Binyan where the read of the Hagadah makes sense, and it could be Hebrew lost this Binyan over time (I am unsure but there may be other uses of it as well in Tanach).

Dayenu:

Before Dayenu, we read an excerpt where Chazal attempt to derive as great a number of plagues as possible. What is the goal in all this? One answer, oft cited by my father at the seder, is relating it to God's promise that "all plagues I placed in Egypt I shall not place on you, for I am Hashem your healer."

However, there may be another dimension of meaning here. The verse they are darshening is from Tehillim 78:49. As Rabbi Angel explains:

That entire psalm is a recounting of historical events with the explicit goal of not forgetting the great deeds of Hashem, ie being grateful for them. It recounts many events, to teach us to appreciate the great deeds of Hashem and be thankful. Thus, in the context of this Mizmor, it is clear why they would want there to be more Makkot: to have more to be thankful to Hashem for! Indeed, this part of the Hagadah also appears in Midrash Tehillim to this verse. More makkos is exactly what this psalm is trying to convey: Hashem does so much, there is so much to be thankful for!

In fact, that is why the Hagadah places this here. It is a perfect prelude to Dayenu!

Bchol Dor vDor:

Famously, here the Girsas of Rambam differs by one letter, but it makes all the difference. Our Hagadah says:

בְּכָל־דּוֹר וְדּוֹר חַיֵּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת־עֲצָמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, שְׁנֹאמֵר: וְהִגִּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בִצְאתִי מִמִּצְרַיִם. לֹא אֶת־אֲבוֹתֵינוּ בְּלֶבֶד גָּאֵל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲלֵא אִף אוֹתֵנוּ גָאֵל עִמָּהֶם, שְׁנֹאמֵר: וְאוֹתֵנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם, לְמַעַן הִבִּיא אוֹתֵנוּ, לְתֵת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם.

Rambam does not have "liros" but "liharos", to make oneself look. This drastically changes the meaning of this paragraph.

NIRTZAH:

I heard this from Rabbi Kerner (over a zoom call 😊)

He said in the name of Rav Soloveitchik: There are two times a year where we say in our liturgy "next year in Jerusalem." In Nirtzah, at the Seder's end, and at the end of Yom Kippur. That is because these are the two times of the year when the Churban is most palpable. While the temple is an important aspect of all holidays, it is different. Rosh Hashana is a day of Shofar. We still have that. Shevuot is about Matan Torah. We still have that (although I might add we are lacking Bikurim, its significance given in the Torah explicitly.) For Sukkos, we still have the daleim Minim and Sukkah. But Yom Kippur is all about the Avodah. Without that, it is like a practice, an echo, a shadow. So too on Pesach, the Korban Pesach is essential. Without it, it is not a Pesach. That is why, when we feel it's lack most, we pray to God: "Next year in Jerusalem!" May it be so!!